

LBRIS

We know
books

Nicolae MANOLESCU

Viața și cărți

Amintirile unui cititor de cursă lungă

ediția a treia

PARALELA 45

LBRIS

We know
books

PARTEA I
Cititul și scrisul

PRIMA MEA AMINTIRE este legată de o fotografie și de un cuvânt. Nu vreau să caut cu tot dinadinsul un sens în asta. Mai ales că, dacă am avut în general o bună relație cu cuvintele, am avut una mult mai proastă cu imaginile. Cred însă că merită să vă povestesc.

E o fotografie de pe când aveam doi ani, în iarna lui 1941-1942. Pe exemplarul mărit și înrămat care se află la mama, purtat cu ea din casă în casă de câte ori s-a mutat, și agățat acum pe peretele sufrageriei, scrie: „Nicolae la 2 ani”. În fotografie, sunt îmbrăcat într-un palton lung de blană de culoare albă, cu o căciuliță din același material. Privesc serios spre aparatul fotografic, pătruns de importanța momentului.

Înainte de a relata care este cuvântul și ce raport are el cu fotografia, aș vrea să mai spun că, nu demult, am regăsit un exemplar al fotografiei (credeam că nu există decât acela de la mama și încă unul, în format mic, aflat în posesia mea) într-o împrejurare neașteptată și care m-a emoționat. Cu vreo câțiva ani în urmă, vorbindu-mi despre o Fundație „Octavian Goga” pe care dorea s-o pună pe roate, Ilinca Tomoroveanu și-a adus aminte că are o fotografie de-a mea, copil. Știam că părinții mei o cunoscuseră pe sora poetului, care a fost bunica Ilincăi, și pe soțul ei, Constantin Bucșan, care era rudă cu tata. Nu uitasem că am vizitat-o o dată pe bătrâna doamnă, împreună cu tata, la Rășinari, dar asta a fost mult mai târziu, în studenția mea. Însă Ilinca o ținea una și bună că în fotografie sunt copil. În 1998, mergând la Rășinari cu Ilinca și cu Traian Stănescu, soțul ei, am văzut cele două camere literalmente tapetate cu fotografiile poetului în mijlocul unor personalități. Mi-am dat seama că familia le păstrase cu sfințenie. Dintr-un album, Ilinca a scos fotografia: era aceea, de la doi ani, care îmi

sare în ochi de câte ori mă duc la mama. Pe spate, tata semnase dedicația, cu scrisul lui inconfundabil (făcea literele ca de tipar): „Petru, Sabina și Nicolae”. Nicolae fiind eu, Petru și Sabina sunt părinții mei. Așadar am fost în trei acolo. Fratele meu, născut în mai 1942, lipsește. Vizita avusese loc înainte. O dovadă în plus că fotografia de la mama este datată corect. Și, cum o haină, fie ea și de blană, nu se poartă, când ești copil, foarte multă vreme, presupun că amintirea cuvântului legat de fotografia cu pricina e de la doi ori mai degrabă de la trei ani. În amintire sunt îmbrăcat în paltonul alb de blană.

Unul dintre frații mamei, care era inginer de drumuri și conducea lucrările de asfaltare a șoselei de pe Valea Oltului, a venit într-o zi la Sibiu. Le-a propus părinților mei să mă ia într-o plimbare cu mașina până la Râmnicu-Vâlcea, unde locuiau bunicii mei dinspre mamă. Tratativile au durat, probabil, câteva ore bune, cam câte ne-ar fi trebuit să ne ducem și să ne întoarcem, mama cedând greu; fapt e că, din câte mi s-au povestit mai târziu, am plecat abia pe seară. Fiind iarnă, se întuneca și foarte repede. De aici înainte intră în rol memoria mea. Deși, cu siguranță nu făceam prima oară drumul, care este acela miraculos al copilăriei mele, este primul de care îmi amintesc. Văd perfect interiorul mașinii, întunecat, în afara câtorva beculețe roșii de la bord care sclipeau neîncetat, văd geamurile opace, străbătute de rare fulgerări luminoase. Atmosfera trebuie să mi se fi părut foarte misterioasă. Ședeam în spatele șoferului. Țin bine minte amănuntul. Nu păstrez nici o imagine a șoselei, luminată de faruri. Eram scufundat în canapeaua de piele. Făceam efortul de a mă sălta, ca să privesc în față, dar de fiecare dată cădeam în nas. M-am și lovit de speteaza scaunului șoferului, probabil după o frânare bruscă. Amintirea durerii a rămas vie. Dacă, de văzut, nu vedeam nimic de afară, de auzit, auzeam zgomote felurite, între care lungi fluierături. Bănuiesc că, intrigat de acestea din urmă,

I-am întrebat pe unchiul meu ce e cu ele. „Sticleții”, mi-a răspuns el. Știam că sticletele e o pasăre (îmi arătase tata unul), dar nu și că așa li se zice polițiștilor de la circulație. Fapt e că mi-am imaginat imediat păsările care zburau alături de automobil, scoțând fluierături ciudate și apropiindu-și ciocurile de geamuri. Mi s-a făcut brusc frică. Prima oară în viața mea când am trăit sentimentul cu pricina. O parte din mister s-a risipit când am ajuns la Râmnic. Bunicii (preveniți nu știu pe ce cale) ne așteptau în ușa dormitorului lor: mi-au admirat paltonașul, obligându-mă la puțină paradă a modei, răsucindu-mă ca să fiu văzut și din profil, și de la spate. De vreme ce n-o știau, blana era cu siguranță recentă. Alt element util pentru datare. Le-am făcut pe plac, deși ardeam să povestesc cum s-au ținut după noi sticleții. „Ce îndrugi tu acolo? Nu e vorba de păsări, ci de polițiștii care fluieră automobilele”, mi-a explicat bunica, ea fiind omul cel mai lucid și mai ironic din neamul atât de sentimental al mamei. În clipa aceea, minunatele mele reprezentări cu stoluri de păsări agresive au lăsat locul altora, teribil de neliniștitoare, aproape grotești, cu polițiști care aveau ciocuri mari și ascuțite, din care scoteau sunetele acelea insistente pe care le auzisem tot drumul.

Oare de ce, scriind acestea, îmi vine în minte (și îl caut în carte) finalul unei povești culese de J.-C. Carrière în *Cercul mincinoșilor*? „Dacă a găsit ori nu comoara lângă sobă sau dacă a scotocit degeaba, asta rămâne în grija cititorului. Este ceva legat de clipa trecătoare, de licăririle din ochii celor care ascultă și de duhurile nevăzute din preajmă.”

PPRIMA CARTE PE CARE am citit-o? N-am nici cea mai mică idee. Pot presupune însă când am citit prima carte. În clasele primare: înainte, în orice caz, de a împlini nouă ani, când mi-am făcut o bibliotecă personală; cam tot pe atunci, probabil, am început să citesc. Biblioteca se compunea dintr-un raft din dulapul unde își ținea tata cărțile lui de pedagogie. Dulapul se afla în camera noastră, a fratelui meu și a mea, de la parterul unui bloc vechi, cu două etaje, de pe strada Dr. Kornhauser (astăzi Ion Lupaș) din Sibiu. Ne-am mutat acolo prin 1948 sau 1949, când eram în clasa a treia. Primele două le urmasem la Institutul Teologic, în fosta Școală de Aplicație, de pe strada Mitropoliei (devenită 1 Mai și din nou Mitropoliei), alături de care locuiam, în fundul unei curți care mi se părea uriașă, cu multe apartamente de jur-împrejur, la parter și la etaj. La sfârșitul lui 1948, după reforma învățământului, bănuiesc, am fost mutați cu școala dincolo de Cibin, într-o clădire care avea o sirenă (există și astăzi), la marginea unui câmp pe care descopeream zilnic tot felul de lucruri, cum ar fi obuze neexplodate din război, gamele și lopeți. Odată cu școala, am schimbat și locuința, stabilindu-ne în strada cu numele antifascistului sas de care am pomenit, exact vis-à-vis de clădirea Astreii, în parcul central. De aceea țin minte când mi-am încropit biblioteca. Ea se leagă de noua locuință.

Ce și câte cărți aveam în ea, nu prea mai știu. Era, în tot cazul, un volumaș cu povestirile lui Creangă. Altul era *Cuore* de Edmondo de Amicis. Le numerotasem, lipind etichete pe cotor. Am păstrat, de exemplu, cele două volume din *De la polul nord la polul sud* de Sven Heddin, exploratorul suedez, pe care am scris copilărește *Carte nr. 5* și *Carte nr. 6*. Dintr-un *ex libris* deduc că aparținuseră unuia dintre frații mamei, altul

decât cel cu sticleții, pe care-l cheamă ca pe bunicul meu matern și ca pe mine. *Insula misterioasă* de Jules Verne poartă numărul 88. De unde le aveam, e greu de spus. Niciuna nu era nouă. Mi le însușisem, care va să zică, dar nu-mi amintesc în ce împrejurări. Modificam mereu numărătoarea, probabil în căutarea unui sistem eficace, fiindcă de C.Z.U., firește, nu auzisem și nici n-ar fi fost aplicabil pușinelor mele cărți. Eram departe de a-mi da seama că, vorba lui Borges, „să pui în ordine o bibliotecă este un mod tăcut de a exersa arta criticii”. Cred că nu știam nici măcar ce e critica. Mă jucam? Mie mi se pare că mă luam foarte în serios. Îmi dăduse cineva ideea? Pe Sartre l-am citit douăzeci de ani mai târziu. Ceea ce îmi amintesc foarte clar este sentimentul de proprietate pe care mi-l trezeau cărțile *mele*. Înainte de a fi un cititor adevărat, eram, iată, posesor de cărți. Asta îmi plăcea nespus. Proprietatea privată era pe cale de dispariție în România, dar eu mă simțeam, la cei nouă sau zece ani, proprietar. De cărți.

DE CASA DE PE STRADA Mitropoliei mă leagă o mulțime de amintiri, dar nicio carte. Mai știu cum omoram șobolanii din pivnița în care astăzi mi-ar fi scârbă și să intru, prinzându-i de coadă și izbindu-i de pereții de cărămidă, cu o mișcare asemănătoare celei din atletism, de la aruncarea ciocanului. N-am uitat grădina din spate, unde se pătrundea printr-un soi de gang boltit (ca atâtea altele la Sibiu) și printr-o poartă care era deseori încuiată. Mi-a ieșit complet din cap ce era în grădină. Deunăzi am descoperit, cu ocazia unei vizite fugare, când am făcut și niște fotografii, că există acolo, după un gard, câteva locuințe. Să fi existat ele și pe vremea copilăriei mele? Eu îmi aminteam că în grădină se băteau covoarele. Sau nu, bătătorul se afla în curtea principală, la intrare, în fața unei magazii (acum e un apartament) în care am zărit o dată, prin ușa întredeschisă, cel mai mare porc din lume, ca o balenă eșuată pe cimentul ud și murdar, incapabil să se miște, grohăind înfundat în așteptarea cuțitului. Curtea principală începea tot după un gang, mult mai vast, pe unde se intra după ce treceai de o poartă masivă din lemn, cu un cap de leu în bronz și un inel folosit odinioară ca să bați spre a ți se deschide. Deasupra, pe o firmă uzată, scria: *Sângeorzan, armurier*. O să spun ceva despre el mai încolo.

Înainte de asta, iată-l pe Grișa, subofițerul rus găzduit de vecina noastră, doamna Drăgan (care avea o fiică, Doina, mult mai mare decât mine, căsătorită apoi cu un doctor cu ciudatul nume de Moatăr, și un fiu, despre care nu știu nimic). Grișa n-avea patruzeci de ani, dar mie mi se părea bătrân. Cânta la armonică, strângându-i în jur pe copiii din curte (mi-i amintesc doar pe Sever și Camil Stroe, de a căror mamă, Minerva, eram îndrăgostit, și care locuiau în cel mai spațios apartament

din curte; amândoi au făcut medicina veterinară la Cluj; Sever a murit de tânăr; Camil a fost comandantul Școlii de Câini a Miliției din Sibiu și a avut unele probleme imediat după 1989, când a fost și arestat o vreme). Cântecelul lui Grișa mi se părea triste. De atunci, de câte ori aud o armonică, simt o anume sfâșiere lăuntrică și toată atmosfera curții de pe Mitropoliei revine și mă copleșește. Pe Grișa îl vizita frecvent o tânără, care se dădea drept rusoaică (înainte cu mult de a citi romanul lui Gib Mihăescu am avut revelația frumuseții slave!), deși, dar asta am aflat-o de la mama abia de curând, era româncă get-beget, fata unui ceferist. Grișa s-a împușcat într-o noapte în Dumbrava Sibiului. Se pare că n-a mai vrut să se întoarcă acasă, când i-a fost rechemat regimentul. Despre moartea lui am auzit mult mai târziu. Sinuciderea a fost ținută secretă și de oamenii mari, nu doar de noi, copiii.

În curte stătea, cum am spus, și un armurier. N-am fost niciodată interesat de arme, nici chiar în copilărie de jucăriile care le imitau. Am intrat în atelierul lui Sângeorzan (numele mă atrăgea mai mult decât tot ce vedeam acolo), dar nu păstrez nicio amintire precisă. Se pare că, nu mult după ce ne-am mutat noi acolo, meseria i-a fost interzisă de autorități. La etaj, între doamna Drăgan și noi, locuia o familie Tincu (sau Timcu), iar dedesubtul apartamentului nostru, nu foarte tânăra domnișoară Medea, care-și decolora părul și pe care o vedeam adesea în ușă, în capot și în papuci. În amintirea mea reîmpropătată, odată cu părul ciudat de blond al domnișoarei Medea, își face loc și fumul de țigară. Visez eu sau domnișoara fuma în pragul apartamentului și se uita la noi cum ne jucăm? Pe ceilalți locatari i-am uitat. Nu și pe doamna Drăgan, veterana de vârstă din curte, care avea o soră căsătorită cu un preot în Gura Râului, la care am fost o dată cu părinții mei, în vizită. Când am trecut din nou prin sat, în campania electorală din 1992, am constatat că nu mai am

nicio imagine, nimic. Satul îmi era complet necunoscut. Iar de oamenii la care am tras, o veche familie de intelectuali ardeleni, mă leagă exclusiv amintiri culturale: în casa lor stătuse Blaga de câte ori venea la Gura Râului, pe care, după ce fusese în Portugalia, a numit-o într-o poezie Boca del Rio.

Dar întâmplarea cea mai bine păstrată în minte așteaptă să fie povestită. Am scris-o mai demult și am și publicat-o într-o revistă, sub nu mai știu ce titlu, fiindcă acela pe care-l dădusem eu n-a plăcut cenzurii: *Te cheamă Mitropolitul!* Reluând istorisirea în *Cărțile au suflet*, după 1989, i-am pus titlul inițial. N-o voi relua încă o dată acum. Dar merită să repovestesc esențialul. Era vorba despre felul în care s-a trezit în mine sentimentul unei anume îngăduințe față de cei care ne păcălesc sau ne înșală. Am moștenit de la tata o bună-credință absolută, m-am lăsat înșelat de multe ori, fără ca asta să mă facă bănuitor. La originea îngăduinței mele se află întâmplarea cu pricina.

Eram în clasa întâi primară. Locuiam, cum am mai spus, în curtea alăturată școlii. Întârziam, firește, mai în fiecare zi, ca totdeauna când n-ai decât câțiva pași de făcut. Auzeam de la noi din curte sunând clopoșelul, dincolo de calcanul clădirii Institutului Teologic, îi ascultam timbrul voios și o rupeam la fugă, ținând grijuliu ghiozdanul într-o mână (nu apucam să-l pun în spate), iar în cealaltă, învelită în hârtie, tartina cu marmeladă. Într-una din zile, când tocmai dădeam buzna pe poarta școlii, împingând-o cu umărul, căci mâinile îmi erau ocupate, am fost întâmpinat de doi colegi. „Ce bine că n-ai întârziat mai mult, mi-a spus unul dintre ei, că se supără.” „Cine să se supere?”, am întrebat eu sfeclit. „Cum cine? Mitropolitul, mă! Te așteaptă în grădină.” La asta chiar că mi-a pierit glasul. Mitropolitul își avea, ca și azi, reședința alături de Institut, în partea opusă casei noastre, iar grădina era despărțită de curtea școlii printr-un gard. Îl zăream câteodată plimbându-se. Mi

se părea groaznic de bătrân. E vorba de faimosul Nicolae Bălan. „N-auzi, mă? Te chemă Mitropolitul!”, a repetat colegul meu. Ce era să fac? Le-am lăsat ghiozdanul și tartina cu marmeladă și m-am dus. N-am întors capul nici măcar o dată ca să văd cu ce ochi mă urmăresc cei doi, deși după primii pași am simțit că s-ar putea să-mi joace o farsă. Mergeam din ce în ce mai nesigur și mă întrebam de ce m-o fi chemând Mitropolitul. Eram un elev bun, domnul Nicolae Olaru, învățătorul, mă aprecia, dar de aici și până la a-i vorbi de mine marelui Bălan era cale lungă. Și ce să-i fi spus? Dar oare învățătorul meu și Mitropolitul se cunoșteau?

Cu mintea vâjâind de întrebări, am ajuns în dreptul gardului de la grădină. Mitropolitul era chiar în dreptul unei porțițe, blocată, după câte îmi amintesc, dar prin care ar fi putut trece în curtea Institutului. Am fost așa de surprins să-l văd acolo, încât am rămas mut. Și se mai și uita fix la mine. Nu știu cum am reușit să articulez întrebarea care urmează, ba chiar să-mi amintesc formula convenită de adresare: „M-ați chemat, Înalț Prea Sfințite?” Înalț Prea Sfințitul a părut că se trezește din meditație, a holbat ochii la mine și m-a întrebat, la rândul lui, oarecum amuzat: „Cine ți-a spus că te-am căutat, băiețăș?” Am bâiguit ceva despre colegii mei. Probabil intuind ce se întâmplă, Mitropolitul a zis: „E adevărat, te-am căutat, fiindcă vreau să-ți fac un dar”. Apoi, după o scurtă pauză, ca și cum ar fi vrut să verifice îndreptățirea darului: „Ești un copil ascultător și un elev silitor, nu e așa?” Cum să fi negat? Modestia nu e potrivită în orice situație. A băgat mâna în buzunarul rasei și a scos de acolo o bilă. Mi-a întins-o printre șipcile gardului. Am luat-o tremurând de emoție, am mulțumit și am plecat. Înalț Prea Sfințitul nu s-a mișcat din dreptul porțiței, căci așa fi auzit scârțâitul nisipului. Dar n-am găsit în mine puterea de a întoarce capul.

Cum lecția începuse de mult, am așteptat pe culoar să sune de pauză. M-am așezat în ambrazura unei ferestre și am contemplat bila. Era mare, din sticlă, colorată. Auzisem eu ceva despre aceste bile, pe care le-ar fi trimis după război americanii, dar încă nu văzusem niciuna. Preocupat fiind, n-am auzit clopoțelul. M-am pomenit cu toată clasa în jurul meu. „Ei, ce-a vrut Mitropolitul de la tine?”, m-a întrebat cu voce tare unul din cei doi autori ai farsei, timp în care ceilalți țopăiau și urlau: „Păcăleală de 1 aprilie!” Eram de un calm perfect. Aveam și motive. I-am lăsat să-și isprăvească muniția de răs și le-am vârât bila sub ochi: „M-a căutat ca să-mi dea *asta!*” Au urmat câteva secunde de tăcere. Pe urmă m-au năpădit cu întrebările, au vrut să pipăie bila, s-o țină în palmă, s-o rostogolească pe dalele culoarului, s-o ridice în soare și să privească prin ea. Le-am satisfăcut cu noblețe toate dorințele. Apoi mi-am recuperat cadoul și am intrat în clasă. Ghiozdanul îmi fusese așezat pe bancă și nu aruncat pe jos, cum se întâmplă de obicei. Până și tartina era intactă. Simțeam obscur în jurul meu începutul unui respect colectiv. Din acea zi de 1 aprilie am devenit un personaj important în clasă, ba chiar și în școală. Poate pentru că bila era cu adevărat extraordinară și lua ochii, sau poate pentru felul în care hazardul întorsese păcăleala în avantajul meu. Mâna protectoare a Mitropolitului îmi stătea deasupra creștetului.

Nu chiar fără legătură cu întâmplarea de mai sus e o alta. Nu-mi plăcea deloc pâinea cu marmeladă. Scăpând-o o dată din mână, remarcasem că a căzut cu marmelada în jos. Așa că am început s-o scap intenționat, să nu trebuiască să o mănânc. Descoperisem așadar una din legile lui Murphy. Mai mult, o pusesem în aplicare. Mi-am amintit totul când am citit despre Nastratin Hogeia care, ca să facă să plouă, își spăla cămașa și o pune la uscat afară pe o frânghie.

Să mă întorc în curtea primei mele copilării. La etaj, unde locuiam noi, se urca pe o scară largă, cu trepte de lemn, uzate, pe sub o boltă de cărămidă. Totul e neschimbat și astăzi. Cred că, în jumătatea de secol care a trecut, nimeni n-a bătut un singur cui. Am recunoscut până și nodurile din lemnul scării (cum lemnul m-a fascinat întotdeauna, am fost deseori ispitit să cercetez nodurile, acele mici defecte de creștere, asemănătoare negilor de pe piele). Din casa scării, ieșeau într-un balcon îngust, care înconjură curtea pe trei părți. Apartamentul nostru era format din patru încăperi înșirate ca vagoanele de tren. Direct din balcon, intrai într-un vestibul care avea o cămară pe peretele opus; la dreapta era bucătăria, la stânga, camera noastră, a copiilor, din care se făcea, coborând două trepte, dormitorul părinților noștri. N-aveam cameră de baie. Ai mei separaseră în bucătărie, printr-un paravan, un mic spațiu unde ne spălam: un lighean și alte accesorii, fără cadă, fără duș. În bucătăria, foarte mare, mai era și un pat, în care dormea servitoarea care se ocupa de noi. Menajul îl făcea mama, alergând de la școală acasă și înapoi. Servitoarele erau un fel de bone. Îmi amintesc două: o nemțoaică blondă, pe care n-o puteam suferi și care-l scotea pe fratele meu la plimbare, uitându-l în cărucior pe unde se nimerea, în timp ce eu rămâneam bosumflat acasă, și o fată de la țară (poate chiar de la Sibiel, satul tatălui meu).

În toate aceste amintiri nu e loc pentru nicio carte. Mai am în fața ochilor tăblița de ardezie, neagră cu dungii albe, de care atârna un mic burete, și „stilul” (o cretă ceva mai dură și ascuțită) cu care am învățat să scriu. N-am uitat dulapul din camera noastră, a copiilor, pe partea laterală a căruia scriam cu creta lecțiile pe care le „predam” fratelui meu, cu doi ani și jumătate mai mic. De aici a rămas, în familia noastră, o remarcă memorabilă a fratelui meu, de pe când nu vorbea încă bine. Întrebat ce face *nenea*, adică eu, fratele mai mare, el

a răspuns: „Nenea chie”. Scriam deci de pe atunci și faptul îmi era, într-un fel naiv, recunoscut. Cărțile se aflau în dormitorul părintesc, dar n-am nicio reprezentare a bibliotecii. Trebuie să fac un salt în timp, din Mitropoliei în Kornhauser, ca să descopăr raftul cu cărți și propria mea bibliotecă.

OGRIPĂ REBELĂ MĂ ȚINE în casă câteva zile. Citesc tot timpul, chiar dacă am temperatură. N-am mai simțit de mult o plăcere atât de mare. După Revoluție am citit relativ puțin în comparație cu anii dinainte. Boala mi-a redeschis gustul aproape uitat pentru cărți. Am devorat literalmente, între altele, autobiografia politică a lui Llosa (*Peștele în apă*), închipuindu-mi că voi scrie într-o zi o carte asemănătoare, cu un titlu care mi-a venit imediat în minte: *Peștele pe uscat*. Citeam fără să iau în seamă durerea de cap, nici inflamația faringială, nici guturaiul care mă supăra cel mai tare. Ca pe vremuri, în copilărie, când, bolnav fiind, lipseam nu numai de la școală (ce bucurie!), dar și de la joacă (ce tristețe!).

A existat dintotdeauna la mine o legătură între boală și lectură. Cred că ea s-a înnodat pe la nouă sau zece ani. Odată cu biblioteca proprie la care m-am referit. Am făcut varicelă. A trebuit să stau în casă câteva zile. Cam atunci am început să citesc cu adevărat. Și tot atunci, boala și cititul au rămas asociate emoțional în mintea mea. Bucuria de a nu te da jos din pat și de a citi toată ziua, atunci am descoperit-o. S-a repetat prea des ca s-o pot uita. Slăbiciunea, durerile, confuzia pe care ți le dă temperatura nu le-am putut niciodată distinge de excitația provocată de lectura neîntreruptă. A nu fi obligat la nimic altceva și a putea citi tot timpul era cea mai dulce dintre libertăți. Câțiva ani mai târziu, după arestarea părinților mei, fratele meu și cu mine ne-am mutat la Râmnicu-Vâlcea, la bunicii dinspre partea mamei. La Râmnic mă născusem, acolo îmi făceam vacanțele an de an, după ce ne stabilisem la Sibiu, însă revenirea de acum era cu totul altceva. Prima mea grijă a fost să caut un loc unde să pot citi. Nu mai aveam o cameră a noastră, a copiilor, ca la Sibiu. Casa fusese năpădită

de chiriași. M-am refugiat la sora bunicii, strămătușa pe care am evocat-o adesea, care locuia într-o casă din curtea de alături, tot într-o singură cameră (dar cât de vastă părea!), și unde mi se îngăduia să citesc și noaptea, la lumina veiozei. Cum îmi plăcea să citesc întins în pat, alt loc mai potrivit nici că se putea. Toate acestea le-am mai povestit. Acum vreau să revin la legătura dintre boală și lectură.

Era, în această legătură, mai mult decât un prilej sau un pretext de evadare. Era și o mică problemă de conștiință. Lectura nu mi-a fost niciodată cenzurată. Nici de părinți, nici de bunicii materni, în custodia cărora m-am aflat o vreme. Dar eram nevoit să-mi isprăvesc temele pentru școală înainte de a citi ce-mi plăcea. Cenzura se rezuma la această verificare. Simțul pedagogic al tatălui meu era prea dezvoltat ca să nu-mi ceară să respect această regulă minimă. În ce-l privește pe bunicul matern, el avea obiceiul (nu știu dacă procedase la fel cu mama și cu unchii mei) să citească odată cu mine cartea, procurându-și, Dumnezeu știe cum, un al doilea exemplar, și să mă pună să-l țin la curent cu impresiile mele de lectură. Dar fiindcă el citea mai repede decât mine, sau poate doar răsfoia unele cărți, exista neconținut riscul de a-mi divulga, chiar și fără să vrea, „continuarea”. La vârsta aceea intriga unui roman era totul. Copiii n-au plăcerea recitării. Citesc dintr-o curiozitate neliterară. Și cum să vrea să afle dinainte ce se întâmplă? Am găsit repede antidotul: îl mințeam că n-am ajuns decât la pagina cutare, una mult anterioară, și el îmi povestea ceea ce știam deja. Dar pentru mai multă siguranță, mă refugiam la strămătușa mea. Acolo nu mă deranja nimeni. Uneori mă dădeam bolnav („Vai, dar copilul ăsta are roșu în gât!”, exclama strămătușa mea, de conivență cu mine) și citeam zi și noapte. Între boală și citit mai era o legătură. Am s-o spun într-un capitol următor.

Dar să nu uit concurența pe care o făcea cititului joaca. Nu școala. Joaca. Școala o sacrificam fără părere de rău, deși nu mi-am ascuns niciodată manualele printre buruieni ca micul erou al lui Joyce din *Oameni din Dublin*. Eram perspicace și iute la învățătură. Recuperam fulgerător întârzierile, la orice materie, și cu atât mai mult la română. Cu joaca, da, era o problemă. Adoram să mă joc. De dimineață până seara, dacă s-ar fi putut. Somnul obligatoriu de după-masă a fost totdeauna insuportabil. Silit să stau o oră în pat, fără să citesc și fără să mă joc, de dormit nici vorbă, sufeream îngrozitor. Auzeam de afară țipetele copiilor care n-aveau bunici burghezi ca al meu (lucrul se întâmpla în anii de la Râmnic, căci, la Sibiu, părinții mei erau prea ocupați ei înșiși cu școala, fiind amândoi profesori, ca să mai poată vedea dacă îmi făceam ori nu somnul de după-masă). Îmi venea să sar pe geam. Și de-a ce nu ne jucam! Băteam mingea, de cârpă, de cauciuc (vulcanizată periodic până devenea un glob pământesc acoperit de petice de diferite culori care semănau cu oceanele și continentele), ne jucam de-a hoții și jandarmii (cuvântul al doilea l-a înlocuit pe altul, *vardiștii*, dar n-a cedat niciodată în fața *milițienilor*, cel puțin cât am fost eu copil), de-a v-ați ascunselea, colindam cartierul, ne urcam în copaci (marea escaladare a nukului de la Râmnic o s-o povestesc îndată), ne piteam în podul casei plin de praf și pânze de păianjen, dar și de numeroase obiecte a căror întrebuițare n-o cunoșteam (furci de lemn, mașinării cu roți și rotițe, clanțe de alamă, cufere zimțuite, unde veți fi fiind cu toatele?), ca să nu vorbesc de cum priveam prin ferestrele mansardate acoperișurile caselor, așa cum, probabil, privești prin hublourile vaporului oceanul.

Boala era singura în stare să mă determine să renunț la joacă. Bucuria îmi era înjumătățită, dar cu atât mai excitantă. Tras în două părți, trăiam lectura ca pe o sfâșiere. Era, recunosc, un oarecare masochism în asta. Cu atât mai palpitate